

Bir Kan Tutması Vakası: Aliza Marcus'un 'Kan ve İnanç' Kitabına Dair Eleştirel Bir Değerlendirme

Harun Ercan¹ & Alp Kanzık²

PKK hakkında üretilen metinlerin, yayınların ve makalelerin “akademik” bir niteliğe haiz olmadığı; liberal kalem erbabı, “modernleşmeci” emniyet görevlileri, “stratejik araştırmacılar” ve benzerleri³ tarafından artık kabul edilen bir gerçek. Kendi diliyle ifade edecek olursak, “terör örgütünü yenemedik çünkü örgüt hakkında tarafsız, bilimsel bilgi üretmedik” önermesi üzerine kurulu bu mantık, akademik bir suskunluğun veyahut oto-sansürün yerine “tarafsız” ve “bilimsel” bilgi ile (Türk devleti nezdinde) PKK'nin ne menem bir örgüt olduğunu ortaya çıkarma gayretinde. Üretilen bu tarafsız ve bilimsel bilgi ile “düşman”ı anlamak ve de yenmek daha da kolaylaşır diye buyuruyor bu mantık.

Aliza Marcus'un 2007 yılında *Blood and Belief: The PKK and the Kurdish Fight for Independence* başlığı ile yayınlanan ve *Kan ve İnanç: PKK ve Kürt Hareketi*⁴ adıyla İletişim Yayınları tarafından Türkçe'ye çevrilen kitabı, niyetinden bağımsız

-
- 1- State University of New York at Binghamton, Doktora.
  - 2- Boğaziçi Üniversitesi, Atatürk Enstitüsü, Doktora.
  - 3- Özellikle son zamanlarda çoğalan bu alelde edebi eserlere iki temsili örnek vermek yeterli olabilir: Bkz. Özcan, Nihat Ali. *PKK (Kürdistan İşçi Partisi). Tarihi, İdeolojisi ve Yöntemi*, (Ankara: Asam Yayınları, 1999); Hanefi Avcı, *Halîçte Yaşayan Simonlar. Düm Devlet Bugün Cemaat*, (Ankara: Angora Kitapları, 2010), s. 93, 122.
  - 4- Kitabın İngilizce başlığındaki “bağımsızlık” kelimesinin Türkçe çeviride kaybolduğunu geçerken belirtmekte fayda var; zira başlığın birebir çevirisi “PKK ve Kürt Bağımsızlık Mücadelesi” olmalı.

olarak, bu ihtiyaca karşılık verdiği iddiasıyla söz konusu kesimle de sınırlı olmayan geniş bir kamuoyu tarafından övüldü. Çeşitli değerlendirmelerin ortak yorumuna göre, mükemmel bir tarafsızlık, objektiflik halesiyle donatılmış bu kitap, “tarihsel” ve “bütünsel” yapısıyla PKK’yi her yönüyle açıklıyor, belli bir nedenselliğe oturtuyor, örgütün yapısını ve işleyişini “görünmeyen” ve “bilinmeyen” olaylar ve süreçleri su yüzüne çıkartarak ortaya koyuyordu. Türk olmayan bir gazetecinin, Türklerin yapmadığı bir “anlama gayreti”ne girişmesi takdire şayandı. Ve kitap bunu kuru sıkı milliyetçi ezberlere değil, birincil ve ikincil kaynaklardan derlenen veriler ve belgelere dayandırıyor. Söz konusu olan bir “PKK tarihi” idi ve de PKK’yi anlamak için böyle eserlerin devamının gelmesi gerekirdi.⁴

Kitap eklerindeki, gazete köşelerindeki, Internet sitelerindeki çeşitli olumlu değerlendirmelere⁶ göre kitap, PKK’yi “Kürt sorunu”nun tarihselliği içindeki yerine oturtuyor ve PKK’yi doğuran etkenin demokrasi eksikliği, şiddet fazlalığı olduğunu net bir biçimde ifade ediyordu. Zira, Kürt kimliği üzerindeki baskılar Kürtleri devlet ile başka bir alternatifi olmayan PKK arasında tercih yapmaya zorluyordu.⁴ Bu değerlendirmelerin zımni (veya açık) iddiası ise belli bir “demokratikleşme” veyahut “demokratik açılım” süreciyle PKK’nin zemininin kaymasının, “marjinalleşerek” ve “anlamsızlaşarak” tarih sahnesini terk etmesinin mümkün ve gerekli olduğu olarak gözüküyordu.⁴

Marcus'un eserinin Türkçe önsözüne göre ise PKK, kuruluş ile mobilizasyon yıllarında, özellikle 1983-95 yılları arasında biçimlendiği için aynı kalan, “değişmemiş” bir örgüt idi; dolayısıyla, Öcalan'ın yakalanmasından sonraki süreç sadece “tamamlayıcı” bir nitelik taşımaktaydı (Marcus, 2009: 10-11). PKK temeli ve varlık nedeni bu yıllarda atılmış, inancını “kan” ile harmanlamış bir örgüttü ve de Kürtlerin özgürlüğünden çok Kürt muhaliflerinin, daha doğrusu Öcalan karşıtlarının tasfiyesi ile ilgilenmişti. Marcus'un kitabıyla, yıllar boyu “tarafsız” bir bilgiye ihtiyaç olmadan gerek devletlular gerekse resmi ideolojinin sivil yeniden-üreticileri tarafından tekrarlanan iddialar, Türk olmayan bir gazeteci tarafından -düşük yoğunluklu “Kürtçülüğü”ne rağmen- net bir biçimde ifade edilmişti; bu iddiaları destekleyen veriler, bilgiler ve hikâyeler derlenmişti; imanlar tazelenmişti.

-
- 5- Amaç, elbette sadece bir “anlama çabası” değildi, PKK ile Kürt sorunu arasındaki ilişkiyi “bilimsel olarak” görüp ikisinin ayrışmasının koşullarını tasavvur ederek pratiğe dökmektir.
  - 6- Olumlu değerlendirmelere birkaç örnek: Oğur, Yıldırım. “PKK’lilar Dağlarda Kekik Toplamıyor”, *Taraf*, 29 Haziran 2010; **Birand, Mehmet Ali. “AB için 2009 Yeni Bir Tarih”**, *Milliyet*, 15 Aralık 2007; **Tezkan, Mehmet. “Başka Hayatları Yakından Tanımak”**, *Milliyet*, 20 Mart 2010; “Kürt Sorununu Anlamak İçin”, *Newsweek Türkiye*, 6 Eylül 2009.
  - 7- Bkz. Alpay, Şahin. “PKK’nın Öyküsü: Kan ve İnanç”, *Zaman*, 24 Kasım 2007.
  - 8- Bkz. 3 no.lu dipnot. Ayrıca bkz. Çandar, Cengiz. “Ne İstedığımızı Biliyor muyuz?”, *Referans*, 25 Aralık 2007.

Fakat kitap, gördüğü ilgiye rağmen, derli toplu bir biçimde değerlendirilmedi. Kitap üzerine yapılan olumlu değerlendirmeler ne kadar “yeni” bir şey söylemiyorsa, genellikle olumlu değerlendirmeler arasına sıkıştırılmış kısık eleştiriler de açıkçası kitabı yanlış yerden olmasa da eksik bir biçimde hırpalıyordu. Bu kısık eleştiriler, haklı bir biçimde ve mantık gereği, Marcus'un vaktinde PKK'de aktif olarak çalışmış veya çalışmamış örgüt muhalifleri ile yaptığı röportajlara dayanarak ve halihazırdaki örgüt üyelerinin sesini ciddiye almayarak metodolojik bir yanlış güttüğü kanaatindeydi. PKK'siz bir PKK tarihi anlatılmaya çalışılmıştı. Fakat bütün bunlara rağmen bu “anlama” gayretini alkışlamak gerekirdi.

Marcus'un eserinin “akademik” bir eser olmadığı malum; bir gazeteci olarak Marcus da kendi eserine öyle bir iddia atfetmiyor. Marcus, uzun yıllar Türkiye'de Reuters için çalışmış, “1995'te Kürt köylerinin zorla boşaltılması üzerine yazdığı bir haber dolayısıyla” TCK'nın 312. maddesinde geçen, “halkı ırk, ... veya bölge farklılığı gözeterek kin ve düşmanlığa açıkça tahrik etme” suçlamasıyla yargılanmış **bir gazeteci**.⁹ Marcus'un mesleğinden yola çıkarak akademik olmayan bir eseri “akademik”, teorik bir bagaj ile değerlendirmenin haksız olduğu söylenilebilir; fakat eserin üzerine yapılandırılan “tarafsız PKK tarihi” etiketi, kitabı çoktan akademik bir “başvuru kaynağı” haline getirmiş durumda.¹⁰ Bunu da elbette Marcus'un kendisiyle değil, Kürt hareketi hakkında üretilen sistematik, bilimsel bilginin eksikliği ile açıklamak gerek. Öbür yandan, kitabı siyasi düzlemde eleştirmek mübah ve gerekli olsa bile, Marcus'un görünür niyetinin PKK'yi Kürt mücadelesinin kendi dinamikleri ve ulusallığı içerisinde, yani 'referans'lı bir siyaset ekseninde eleştirmek olmadığını söylemek de gerekiyor.¹¹ Dolayısıyla, *Kan ve İnanç*'ı “gazetecilik hastalığı”¹² ile malul, yeni bir söz söylemeyen, aksine “eski sözler”in yeniden üretimi için cephanelik sağlayan bir “örgüt tarihi anlatısı” olarak görmek daha doğru olacaktır.

Bu minvalde, Marcus'un kitabının eleştirisi üzerine inşa edilen fakat salt bir kitap eleştirisi olarak kurgulanmayan bu yazı PKK veya genel olarak herhangi bir örgütün tarihini veya gelişimini “toplumsal hareketler” literatürünün basit varsayımlarına başvurmadan, söz konusu örgütleri tarihselliğinden soyutlayıp dondurarak, hatta ve hatta önderlerin

-
- 9- İletişim Yayınları'nın yazarı ve kitabı tanıtan kısa bir yazısı için bkz: <http://www.iletisim.com.tr/kitap/kanveinanc>.
- 10- Marcus'un da kaynak olarak kullandığı, “başvuru kaynağı” haline gelmiş diğer kitapları burada anmakta fayda var: bkz. Bila, Fikret. *Satranç Tahtasındaki Yeni Hamleler: Hangi PKK?*, (Ankara: Ümit Yayıncılık, 2004); Birand, Mehmet Ali. *Apo ve PKK*, (İstanbul: Milliyet Yayınları, 1993); Cemal, Hasan. *Kürtler*, (İstanbul: Doğan Kitapçılık, 2003).
- 11- Aksi takdirde bu yazıyı 'akademik' bir eleştiri olarak değil de, siyasi bir polemik olarak kurgulamak gerekirdi.
- 12- Bu eleştiri gazeteciliğe yönelik bir eleştiri olmaktan ziyade, aşağıda belirteceğimiz gibi akademik düzlemde hâkim olan bir yaklaşımı hedefine alıyor.

“psikolojisi”ne indirgeyerek ve daha da önemlisi “ilişkisel” bağından kopararak anlatmanın yanlışlığı üzerine kurulu.¹³ Buradan yola çıkarak, Marcus'un kitabının Kürt hareketini ile Kürt kitlesinin dinamizmini anlayamadığını, daha doğrusu yanlış anladığını ve de ne PKK'nin dönüşümlerine ne de güncel politikaya dair bir şey söyleyemediğini iddia edeceğiz. Sayısı az olan ama çoğalacağı belli olan “PKK'yi anlama girişimleri”nin hemen hemen hepsinin belirttiğimiz “yanlış anlama”lardan malûl olduğu, olacağı ise aşikar. Dolayısıyla, Marcus'un kitabı bir arketipi ifade ediyor demekte sakınca yok.

Kan ve İnanç'ın Metodolojik Ahlakı

Marcus'un eseri, daha az önemsiz olmayan ve de bu temel zaaf ile ilişkili olan başka zaaflardan da mustarip. Öncelikle, halî hazırda örgüt üyesi olanların “bağımsız” düşünemeyeceği ve Öcalancılığın dışına çıkamayacağı ön kabulünden yola çıkarak, Marcus veri kaynağını örgüt içinde bulunmuş veya bulunmamış ve de büyük bir kısmı tanınmış PKK muhaliflerinden oluşturuyor. Marcus böyle bir eleştiriyi ciddiye aldığı için kitapta buna dair bir açıklama da yapıyor: “PKK'ya yakın olan kimi insanlar, çalışmanın PKK'dan ayrılmış bulunan kişilerle yaptığım görüşmelere dayanmasını eleştirdiler. Bu kişilere güvenilemeyeceğini söylüyorlardı. Bu doğru değil. Kitabımda, PKK'nın içindeki insanların, eğer konuşma imkanı bulsalar bugün ne söyleyeceklerini gösterdim... Ama bu imkana sahip değiller. Savaşın harareti içinde, PKK'daki tarihleri üzerine düşünecek ne zamanları ne de böylesi ilgileri var. Üstelik her şeyin ötesinde, PKK içindeki, yüksek sesle dillendirilmeyen kurallarla bağlar: Öcalan'ı eleştirmek, ölümle cezalandırılabilir bir saldırı addediliyor” (s. 10). Ve de: “Bu çalışmanın PKK üyelerince sağlanan bilgiye fazlasıyla bel bağladığından yakınlar olacak. Yasadışı ve şiddete dayalı bir hareketin içinde yer almış insanların sağlayacağı bilginin güvenilmez olduğu söylenecek... PKK'yı ya da benzeri herhangi bir örgütü gerçekten anlayabilmek için, o hareketin parçası olmuş insanlarla konuşmak gerekir (Çeşitli nedenlerle, ama asıl, halen PKK üyesi olanların serbestçe konuşması çok zor olduğundan, görüşmelerimi eski üyelerle sınırladım)” (s. 13). Halbuki, Kariane Westrheim'in bu sayıda yayınladığımız “Dağları Seçmek: Alternatif bir Kimlik Projesi olarak PKK” makalesinde de somutlandığı gibi, temel bir metodolojik ahlaka bağlı kalarak (isim vermeyerek ve de görüşmeciye güven vererek) “resmi görüş”ün dışındaki bireysel hikayelere de erişmek mümkün. Kaldı ki, söz konusu olan PKK'nin üst düzey yöneticileri olduğu zaman bile Türk burjuva medyasının çeşitli organlarının bile PKK yöneticileri veya üyeleriyle sohbet etmekte zorlanmadıkları görülüyor. Dolayısıyla, kitabı PKK'siz bir PKK anlatısı veya, daha doğrusu, “muhaliflerinin gözünden PKK tarihi”

13- Böyle bir yaklaşımı kullanıp kullanmama ise akademik sermayeye sahip olup olmamakla, düzgün teorileri keşfedip keşfetmemekle alakalı değil elbette

olarak okumak mümkün. Kitaba atfedilen “objektiflik” ilk darbesini bu metodolojik açmazda yiyor.

Öbür yandan, kitap kullandığı bilgilerin birden çok kaynağa dayandığını öne sürüyor: “Çapraz-görüşmeler yaptığım gibi – örneğin, eski isyancılar çoğunlukla aynı eğitim kamplarında bulunmuş, aynı saldırılarda rol üstlenmiş ve aynı toplantılara katılmışlardı-, tarihleri ve olayları teyit edebilmek için mümkün olduğunda, yayımlanmış Türkçe ve yabancı kaynaklara da başvururdum. ... [E]ski PKK üyeleriyle görüşmeler bu kitabın çekirdeğini oluştursa ve aslı yapıyı kursa bile, tek veri kaynağım bu görüşmeler değildi. Kitap, PKK'ya muhalefet eden tanınmış Kürtlerin yanı sıra bağımsız Türk ve Kürt eylemcilerle yapılan görüşmelerden, örgütün eski bağlantıları üzerine bilgi sağlayan bir dizi yabancı kaynaktan elde edilmiş verileri harmanlıyor” (s. 13).

Bir örgütün veya bir 'mesele'nin tarihini kişisel mülakatları “aslı yapı” olarak kullanarak, yani uzun bir tarihsel dönemi kapsayan sistematik bir veri toplama işlemini ikinci plana atarak yapmak,¹⁴ farklı çevrelerden gelen farklı kişilerden edinilen çeşitli verilerin yarattığı (ve de alışıldık bir cımbızlama işlemine dayanan) bir esnekliği sağlayarak baştan bozuk ama buna rağmen bütünlük içinde gözükken bir tarihselliği ortaya çıkarıyor. Sözelimi herkesin “PKK uzmanı” kesildiği bir durumda ve de kitapta aktarılan verilerin eklektikliği düşünüldüğünde, ortak noktası PKK karşıtlığı olan farklı kişilerle yapılmış uzun mülakatlardan koparılan çeşitli cümlelerin yarattığı bu bütünlüğü doğrulamak veya yalanlamak mesele hakkında ampirik bilgi eksiliğinden yer yer zor olsa da bu yazı içerisinde daha çok Marcus'un analitik zafiyetleri üzerinde duracağız.

Kürt hareketi hakkında yapılan çalışmalarının henüz niceliksel ve niteliksel olarak tatmin edici seviyeye ulaşmamış olduğu akıllarda tutulacak olursa, toplumsal-siyasi hareketler literatürü içerisinde yapılmış sayısız çalışmanın biriktirdiği analitik araçlara, sorulara ve teorik yaklaşımlara yaslanarak Aliza Marcus'un çalışmasını değerlendirmenin kıymeti harbiyesi daha da belirginleşecektir.

Toplumsal Hareketler Literatürüne Kısa Bir Değini

Aliza Marcus'un Kürt hareketinin gelişimini ve dönüşümünü nasıl ele aldığına bakmadan önce, kalın hatlarla olsa bile bir hareketin nasıl

14- Marcus'un kuramadığı tarihsellik, ilginç bir biçimde, eski bir PKK üyesi olan Selahattin Çelik tarafından yazılan, Marcus'un da kullandığı *Ağrı Dağını Taşımak* başlıklı eserde kuruluyor. Bkz. Çelik, Selahattin, *Ağrı Dağını Taşımak: Çağdaş Kürt Halk Direnişi; Siyasi, Askeri, Ekonomik ve Toplumsal Sonuçlar*, (İtalya: Zombon Verlag, 2000).

incelenmesi gerektiğine toplumsal hareketler külliyatının rehberliğinde bakmak gerekiyor. Toplumsal hareketler literatüründe kabul gören yaklaşıma göre, bir hareketin *dinamik* bir biçimde tarihsel olarak sürekli değiştiği göz önünde bulundurulmalı ve hareketin etkileşim halinde bulunduğu aktörler ile kurduğu ilişkiler bakımından da *interaktif* bir yöntem izlenmelidir (McAdam, Tarrow, Tilly, 2001: 18). Marcus'un Kürt hareketinin ortaya çıkma, mobilizasyon ve düşüş süreçlerini belirleyerek dinamik bir çerçeve oturtma gayretinde olduğunu açıkken, diğer bir yandan Kürt hareketinin 1970'lerden 2000'li yıllara kadar yaşadığı süreçte Türk ordusu, hükümetler, Kürt kitleleri, Türkiye sol hareketi ve dış ülkeler gibi aktörlerle yaşadığı etkileşimleri de hesaba katan bir kavrayış oluşturma gayretinde olduğu da söylenebilir. Lakin Aliza Marcus'un bu çabaları, kendi içerisinde tutarlı bir analitik çerçeve oluşturmadığından dolayı *eklektik* dinamik-interaktif bir yöntem izlemektedir. Bununla birlikte, aktörlerin kendi iradeleri (*agency*) doğrultusunda icra ettiklerini hangi saiklerle ve ne gibi amaçlar doğrultusunda gerçekleştirdiklerini ortaya koymak konusunda kayda değer bir biçimde çekingen kalarak ve oldukça siyasi bir konuda analitik olmaktan feragat ederek *tarafsız* görünmek gibi bir kaygıyla hareket ettiğinden ötürü Kürt hareketi hakkındaki genel geçer doğruları yeniden üretmek oldukça *tarafli* bir yöne savrulmaktadır.

Donatella della Porta'ya göre, politik şiddet kullanan toplumsal hareketleri incelerken üç farklı analiz seviyesinde bulunan dinamikler arasındaki ilişkiye bakmak gerekmektedir. Makro dinamikler devlet, sosyo-ekonomik dönüşümler gibi sistemik olguları içermekte, mezo dinamikler grup, örgüt, parti gibi organizasyonlara dair bir analiz seviyesi sunmakta ve mikro dinamikler ise bireylere dair konuları ele almaktadır (Della Porta, 1995: 10). Makro dinamiklerin toplumsal hareketler için ne gibi siyasi fırsatlar ve sınırlamalar getirdiğine bakmanın yanı sıra, politik şiddet kullanan örgütler bağlamında della Porta'nın altını kalınca çizdiği faktör devletin bu durumu nasıl idare ettiğinin incelenmesidir. Diğer bir deyişle, devletin örgütlerin eylemlerine nasıl cevap verdiği, ne gibi strateji-taktikler belirlediğinin tarihsel, hukuki ve konjonktürel eksenleri süreçleri temelinden şekillendirmektedir (s.10). Bir hareketin neden ve nasıl dönüştüğü elbette sadece devletlerin iradeleri doğrultusunda şekillenmemektedir. Süreci belirleyen etkileşimler çok farklı biçimlerde olabilir; kolluk kuvvetleri ile muhalefet edenler arasındaki bir çatışma, örgütlenme faaliyetleri, rejime muhalif eylemlilikler, makro siyasi gelişmeler veya devletin muhaliflere yönelik yaptığı baskının kendisi gibi önceki duruma göre *değişim* yaratan karşılaşmaların toplamı belirli bir etkileşim havuzu oluşturmaktadır.

Bir grup veya örgüt olarak toplumsal-siyasi meselelere dair ortaya bir iddia koyarken ve bu iddianın kitleler tarafından benimsenmesini isterken bireylerin bu dava uğruna aktif bir biçimde eylemlere katılmalarını, karşıt güçlerle çatışmalarını ve hatta yeri geldiğinde canlarını ortaya koymalarını sağlamak, sayısız etkileşimin gerçekleşmesi ile mümkün olur. Örgütsel bir

bağlılık yaratarak ve eylemler yaparak bir örgüt siyasi-toplumsal etkiler yaratma raddesine gelebilir veya baskılar, bölünmeler yüzünden ortadan kaybolabilir. Benzer etkileşimlerin gerçekleştiği vakalar muhtevaları itibariyle çok çeşitli görünse de, *mekanizma-süreç yaklaşımı* ile analitik araçlar olarak devşirilip birbirlerinden ayırt edilebilirler. Mekanizmalar, muğlak bir şekilde tanımlanmış olsalar da (Tarrow, Tily, 2007: 29), benzer etkileşimlerin-olayların kategorize edilmesi olarak anlaşılabilir. Örneğin *örgütlenme* mekanizması siyasi örgütlerin kitleleri mücadeleye katması için girdikleri etkileşimleri belirtirken *baskı-engelleme* mekanizması ise örgütlerin ortaya koydukları kitlesel eylemlere ve farklı mücadele yöntemlerine karşılık devletlerin ve hükümetlerin kullandıkları çeşitli iktidar teknikleridir. Bir hareketin deneyimlediği belirli bir *süreç* (mobilizasyon, radikalleşme veya çöküş) içerisinde mekanizmalar farklı şekillerde dizilirler. Örneğin *mobilizasyon* sürecinde örgütlenme, gelişen siyasi değişimleri fırsat/tehdit olarak görmek ve yeni mücadele repertuarları yaratmak gibi mekanizmalar bulunurken *çöküş* sürecinde farklı mekanizmaların bir araya geldiği görülür (McAdam, Tarrow, Tilly, 2001). Yani mekanizmalar bir toplumsal hareket özelinde farklılaşabilse de, analitik olarak birbirleriyle ilişkili olduklarından nedenselliğe dair fikir verici niteliğe sahiptirler. Bir hareketin doğurduğu siyasi-toplumsal etkileşimlerin sistematik bir bilgi kaynağına dayanarak incelenmesi ise hareketlerin dönüşümünün *neden* ve *nasıl* gerçekleştiğini ortaya koyar.

Marcus'un Çalışmasındaki Analitik Sorunlar

Bu minvalde, Marcus'un ortaya koyduğu çerçevenin yeterli olmadığı üç temel noktada incelenebilir. Birinci yetersizlik, Marcus'un makro-mezo dinamikler arasındaki ilişkileri *sistematik* yani belirli bir analitik yöntemle bağlı kalarak ele alamadığından ötürü Türk devleti ile Kürt hareketi arasındaki etkileşimlerin ürettiği dinamiklerin sürece nasıl yön verdiğini ortaya koyamamasıdır. İkinci temel eksiklik ise Marcus'un mezo-mikro (hareket-bireyler/kitle) bağı üzerinde yeterince durmaması yüzünden hareketin ideolojik çerçevesinin ve kolektif kimlik olgusunun mobilizasyon sürecindeki etkilerini *neden* ve *nasıl* sorularını havada bırakarak analiz çerçevesinin dışına itmesidir. Üçüncü bir nokta ise; Türk devleti, Kürt hareketi, kitle, dış devletler-hareketler gibi aktörler ve bu yapıların farklı fragmanları arasında gerçekleşen siyasi etkileşimlerin nasıl işlediğini gösteren mekanizmaları sistematik-tarihsel bir yöntem kullanmaması yüzünden nedenselliği teknik olgulara ve PKK içerisindeki liderlik kültürüne indirgemesidir. Bu sorunlar çalışmanın tanımsal kaldığı kısımlarından ziyade nedensellik iddiası olan bazı kilit noktalar temlinde incelenecektir.

Aliza Marcus'un çalışmasındaki temel zayıflık, sistematik bir bilgi kaynağı kullanmamasına koşut bir biçimde, Kürt hareketinin yarattığı siyasi-toplumsal etkileşimler deryasının tarihsel seyrini anlatırken *eklektik* bir yöntem izlemesidir. Bu eklektik yaklaşım yüzünden mekanizmalar birbirlerinden nedensel olarak kopuk bir biçimde ele alınırken

mekanizmaların *süreçler* ekseninde farklılaştığı gerçeği de konu dışı kalmaktadır. Bu bağlamda Marcus'un eklektik yaklaşımının *birinci* sonucu mekanizmalar arasındaki nedenselliği analitik zeminden kaydırarak olgudeneden ilişkisini kendi varsayımsal tercihine bırakmasıdır. Örnekleme gerekirse, 1990-93 yıllarında -mobilizasyon sürecinde- PKK'nin *örgütlenme* mekanizmasını işletebilmesi sonucunda örgüte katılımlar artarken, PKK kitlesel eylemlilik ve yeni gerilla taktikleri gibi sonuç veren *yeni mücadele yöntemleri* ortaya koyarak siyasi-toplumsal gücünü artırırken; '93 yılından sonra bir duraklama sürecine girmesinin temel nedeni Marcus'a göre Türk devletinin uygulamaya koyduğu topyekun savaş konsepti değildir. Marcus'a göre duraksamanın ardında yatan temel belirleyenler Türk devletinin gerillaya karşı mücadelesi bağlamında kendi hatalarından ders çıkarması, Türk ordusunun gerilla karşısında profesyonelleşmesi ve Öcalan'ın karar alma mekanizmasını tekelleştirmesidir (Marcus, 2009: 300-301). Halbuki, Marcus bu sonuca varmanın hemen öncesinde zorunlu Kürt göçünün gerilla mücadelesine verdiği zararları anarken (s. 297-299) sonrasında ise legal alanın *Kürdi* siyasete kapatıldığını sayfalarca anlatmasına rağmen (s. 301-308), neden-sonuç ilişkisi bağlamında baskı-engelleme pratiklerinin etkilerini ulaştığı sonuca yansıtmayarak görmezden gelmektedir. Nedenselliği ise askeri-teknik bir meşrulaştırma düzeyine indirgemektedir. Tarafsız bir yaklaşım geliştirmek adına Türk devletinin icra ettiği baskı-engelleme-tasfiye pratikleri çalışma içerisinde sadece bir *anlatı* olarak kalırken, Marcus'un varsayımları ise nedenselliğin bizatihi kendisi olarak okuyuculara sunulmaktadır.

Eklektik yaklaşımın *ikinci* sonucu ise ilgili mekanizmalar bağlamında gerçekleşen etkileşimlerin yoğunluğunun ve ürettiği sonuçların yıllar yılı nasıl değiştiğinin de es geçilmesidir. Marcus, baskı-engelleme-tasfiye pratiğinin stratejik bir bütünlük çerçevesinde devlet-ordu tarafından yürütüldüğünü görmeyip Kürt hareketinin sadece belirli fragmanlarına, ağırlıklı olarak da legal alan siyasetine yönelik baskının tarihsel seyrine odaklanmaktadır. Kürt kitlelerin, gerillanın, şehir kadrolarının ve yasal hareketin 1992 Diyarbakır MGK toplantısı sonrasında soluk kesen bir baskı-engelleme-tutuklama-tasfiye siyasetine maruz bırakıldığını ve bununla ilişkili bir biçimde Kürt hareketinin amaçları doğrultusunda ilerleyemeyip duraksadığını görünmez kılmaktadır. Yani siyaseten devletin PKK karşısında sonuç almasının nedeni uygulanan nispeten başarılı baskı politikası olarak görülmemektedir. Bu sürece yön veren esaslı bir aktör olarak Türk devletinin bir re-organizasyon süreciyle neredeyse tüm hukuki ve bürokratik kurumları ile askeri ve paramiliter ilişkilerini topyekun savaş hizzasına çektiği hakikati uygun tabirle yumuşatılmaktadır. Bu yoğunlaştırılmış baskı rejiminin Kürt hareketi ve kitleler üzerinde yarattığı negatif etkiler çalışma içerisinde buharlaştırılmasa da baskı-engelleme mekanizmasının tarihsel dönüşümünden çıkarabilecek nedensellik rafa kaldırılmaktadır.

Peki bu noktada Türk devletinin strateji değiştirmesi derken neyi kast

etmekteyiz? 1992 yılının ikinci yarısı sonrasında: Anti-Terör Yasası bağlamında *Terörle Mücadele Dairesinin* kurulması, özel timlerin sayısının 4-5 binden 10 bine çıkarılması, MHP'li polislerin anahtar pozisyonlara getirilmesi, JİTEM ve Hizbullah'ın kontrgerilla faaliyetlerine korkunç bir ivme kazandırması, 1 milyondan fazla sayıda Kürt köylüsünü zor göç ettirme politikasının zirveye yıllarını yaşaması, Doğan Güreş-Mehmet Açar- Tansu Çiller üçlüsünün tüm bunları Türk devleti içerisinde yeni bir klik olarak icra etmesi gibi bir dizi değişimle (Çelik, 2000: 110-114 ve 200-203) ispatlanan bir Özel Savaş stratejisidir bahsi edilen. Marcus'un eklektik çerçevesi içerisinde bu stratejinin Kürt hareketi ile kitleler üzerinde yarattığı usandırıcı, duraksatıcı ve sorgulatici etkilerini merkeze almaması ise kullandığı yöntemin süreci *tanımsal* olarak ele alıp varsayımsal olarak çıkarsama yapmasından ileri gelmektedir. Diğer bir deyişle, siyasi aktörlerin stratejik-taktiksel kararlarını iradeleri doğrultusunda pratiğe dökmeleriyle şekillenen bir süreç yaşandığı Marcus tarafından es geçilmektedir.

PKK'ye Değmeden Kabuğunu Kırmaya Çalışmak: Bir Kadir-i Mutlaklık Anlatısında Öcalan

Marcus'un çalışması boyunca sıklıkla karşılaşılan varsayımlarından bir tanesi de Öcalan'ın Kürt hareketi içerisindeki liderlik konumuna ilişkindir. 1990'lı yıllarda PKK içerisinde Öcalan'ın stratejik ve ideolojik kararlar üzerindeki etkisi tartışılmayacak kadar berrak olsa da, bu gerçekliğin nasıl vücuda geldiği, yani PKK içerisinde karar alma mekanizmasının hangi konjonktürel, örgütsel, makro-politik etkenlerle şekillendiği hakkında PKK'den ayrılmış olan kişilerin sağladığı bilgiler haricinde herhangi bir bilgi kaynağımız ne yazık ki hala yok. Marcus'un bu bilgi boşluğuna yaslanarak *sadece* PKK'den ayrılanlarla yaptığı derinlemesine görüşmeler üzerinden *nasıl* işlediğini bilmediğimiz –kendisinin de bilemediği- bir ilişkiler yumağının merkezine PKK liderliğini koyarak 1990'lardaki birçok kırılma noktasını buraya yaslanarak açıklamaya çalışması tartışmaya değerdir. Marcus'un çalışmasında konu edildiği kırılma noktalarından birisi Kürt hareketinin Türk devleti karşısında stratejik-taktiksel üstünlüğü ile geçen yıllardan sonra, 1992 yılı itibariyle neden halk ayaklanması gerçekleştirmediği hakkındadır. Marcus'un neden-sonuç ilişkileri üzerinden çıkarım yaptığı noktalardan birisi olması hasebiyle bu kırılmaya odaklanmayı gerekli görüyoruz.

PKK'nin '92 yılına kadar tasfiye olmadan Türk devletinin güvenlik güçlerine karşı sonuç alan eylemler geliştirmesiyle birlikte bölgede bulunan birçok insanın PKK'nin bir halk ayaklanması örgütleyerek süreci tamamen kendi kontrolüne alacağına dair birtakım tartışmaların yaşandığı bilinmektedir. Marcus, PKK'nin kitlesel bir ayaklanmayı neden gerçekleştirmediğine yönelik çıkarım yaparken, Öcalan'ın kontrol dışına çıkabilecek bir halk ayaklanmasından yana olmadığından, kendi liderlik yeteneklerine çok güvendiğinden, esasen gerillaların sayısının ve gücünün artırılması yöntemi ile mücadeleye devam edilmesine inandığından ötürü PKK'nin savaşın

ölçeğini halk ayaklanması yönüne evirmediğini dile getirmektedir (Marcus, 2009: 242-244). Lakin Marcus, 1992 yılı içerisinde Kürt hareketinin şehirlerde gerçekleştirdiği sayısız eylemlerde kolluk kuvvetlerinin kitleler üzerine pervasızca ateş açıp onlarca insanın öldürüldüğünü, paramiliter güçlerin Kürt hareketi ile ilişkili olduğunu düşündüğü kişilere yönelik işlediği cinayetlerin sayısının nasıl bir artış içerisinde olduğunu belirtmesine rağmen (s. 235-242), halk ayaklanmasına dair çıkarım yaparken *kitleselel kıyım* olasılığını –PKK nezdinde- sürece şekil veren bir dinamik olarak değerlendirmemektedir. Dönem itibarıyla olası ayaklanmaları ne pahasına olursa olsun basturmaktan çekinmeyeceği ve temel mücadele amacı gerilla hareketi ile kitleler arasındaki bağı baskı yoluyla zayıflatmak olmasından anlaşılabilir bir ordu karşısında, örgüt-kitle bağı toplu katliamlar üzerinden tam tersine çevirebilecek derecede riskli bir hamlenin PKK tarafından gerçekleştirilmemesini *esasen* Öcalan'ın parti lideri olarak aldığı kararlar üzerinden açıklamayı tatmin edici bulmak oldukça zor görünmektedir.¹⁴ Etkisi yadsınamayacak ama ne derecede ve nasıl bir mekanizma ile süreci yönlendirdiğini Marcus'un açıklama(ya)dığı ve henüz bilinmeyen bir olgu olarak PKK liderliğine bu derece rol atfetmek haliyle eldekilerle kestirilemeyecek olana dair eski PKK komutanlarına referans vererek yapılan soyut bir tespit olarak kalmaktadır.

Eğer toplumsal hareketlerin tarihsel analizini yapmak için karşılıklı etkileşimlere bakmak gerekiyorsa, Kürt hareketinin bu duraksama meselesinde nasıl bir rol oynadığının ve iradi sınırlarının da kuşkusuz ki muhasebesi yapmak icap eder. Selahattin Çelik'e göre, PKK'nin 1992 sonrası süreçte 'hatalar' olarak gördüğü noktaları şu şekilde sıralamaktadır:

“[PKK] pratikte legal zemine ve araçlara gerçek konumlarının ötesinde rol biçti. Legal zeminin gösterişine kanak PKK ve aydınlar, devlet kurumları ve iş dünyasında etkili konumda bulunan Kürt yurtseverlerinin siyasal kimliğinin açığa çıkmasına yol açtı... Birden bire toplumu yönetme konumuna gelen gerilla, kitleye açılırken çok açık verdi. Saflarındaki nicel şişkinliği, askeri yetkinleşme ve örgütsel sağlamlığa dönüştüremedi. Toplumun ilgisi aynı duyarlılıkla değerlendirilemedi. Sözde illegal olan cephe örgütlenmesi, hantal bir yapıda ve saldırılara açık oldu... Gerilla, insan hakları suçları işleyen bir devlete karşı

15- 1992 Ağustos'unda Şırnak'ta gerçekleşen kitleselel gösteriler ve PKK eylemleri sonrasında evlerin yüzde 70'inin ordu tarafından tarandığı, beşi çocuk 22 kişinin öldüğü olaylar sonrasında Diyarbakır'da yapılan Millî Güvenlik Kurulu toplantısında alınan bir karar Türk devletinin ayaklanma olasılığı karşısında aldığı tutumu net bir biçimde göstermektedir. Bu karar, “terör örgütünün; dağda, kırdada, şehirde, yurt dışında ve yurt içinde her yerde takip edilip gerekli darbenin mutlaka vurulacağı”nı vurgulamaktadır (MGK Basın Bildirisi, 27 Ağustos 1992).

savaşığından, kendisinin de insan hakları suçu işleyebileceğini ve bu ihlallerini halk adına sorgulayabilecek mekanizmaların oluşturulması gerektiğini hiç düşünmedi. Kendisinin her şeyin yaratıcı olduğu gerçeğine sığınarak, dönem için son derece önemli ve zorunlu legal siyasal kurumlaşmaya aşırı derecede müdahale etti... Bu kurumlar, gerillanın lojistik ve taktik ihtiyaçlarını gören araçlar olarak işlev gördüler. Halbuki bu kurumlar amaç olmalıydılar” (Çelik, 2000: 180-181).

Aliza Marcus'un da çalışması içerisinde deneyimlerine yer verdiği Çelik'e göre, PKK denge yılı olan '92 sonrası süreçte, iradesi dâhilinde gerçekleştirebilecekleri kıstasında mücadeleyi iki nedenden dolayı ileriye götüremedi: PKK'nin kendi iç organizasyonel yapısını toplum içerisinde ayakları yere basan siyasi kurumsallaşmalar yaratmak için yapılandıramaması ve mobilizasyon sürecinde illegal yapıyla kitle ilişkisini daha kapalı tutmak için yeterince temkinli davranmamış olamaması. Diğer bir deyişle, malum yıllarda sürece yön veren bir aktörlerden biri olan PKK'nin gerilla-halk ilişkisi bağlamında yaptıklarını ve yapamadıklarını tartmadan Öcalan faktörü ve Türk ordusunun savaş tecrübesi kazanması üzerinden nedensellik kurmak, neyin nasıl olduğu konusunda Marcus'un indirgemeci bir yol izlediğini göstermektedir. Sarkacın diğer yanında duran ve PKK'nin '91 yılı sonunda yaptığı dördüncü kongresinde aldığı “halk ayaklanmasının sürekliliği, kurtarılmış bölge, savaşın yaygınlaştırılması, halkın topyekün örgütlenmesi ve ordulaşması, savaş hükümeti, Kürdistan genelinde ulusal cephe ve ulusal kongre” (s. 169) yaratılması gibi hedeflerin kısmen gerçekleştirilebildiği ortada iken Kürt hareketinin iradi hamlelerini görmezden gelmenin “halk ayaklanması” tartışmasını fazlasıyla eksik bıraktığı söylenebilir. Çelik'in “içerden” sağladığı bu bilgiler, PKK'nin neden '92 yılı itibari ile halk ayaklanmasına yönelmediğini anlamak için Marcus'un yaptığından daha derin ve kapsamlı bir hareket-kitle ilişkisi analizi yapılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Toparlayacak olursak, Aliza Marcus, kendi kıstaslarında tarafsız bir çalışma ortaya koymak adına devletin ve de Kürt hareketinin planlayarak yaptıklarını ve dahi yapamadıklarını analiz çerçevesine dâhil etmeyerek Kürt hareketi hakkında hakim söylem içerisindeki –Öcalan iktidarının mutlaklaştırılması gibi- genel geçer doğruları yeniden üretmektedir.

Bütün bunların ışığında, mülakatlardan yola çıkarak, Marcus PKK'nin Kürtlerin özgürlüğünü amaçlamaktan önce, Öcalan'ın kendi kişisel iktidarını güçlendirmek için kullandığı bir örgütsel araç olduğu sonucuna vardığını söylemek mümkün. Halbuki, söz konusu olan bir “örgüt” olduğu için ve de liderlerini veya önde gelen kişilerini örgütün genel yapısından ve de içinden çıktığı somut toplum yapısından ve de hapsoldükleri tarihsel-güncel sınırlardan soyutlayamayacağımız için, Marcus hatalı bir “Öcalancılık” analizi ile tarihi, mülakatlardan edindiği Öcalan karşıtı söylemi temellendirmek adına, yanlış okuyor.

İtina ile İdeoloji, Öznelik ve Değişim Gömülür: Kanda Kalmak

Marcus'un çalışmasında eksikliği göze çarpan bir diğer nokta ise Kürt hareketi ile kadrolar ve kitleler arasında bağların nasıl kurulduğuna ve dönüşümler geçirdiğine dair doyurucu bir cevap getirememesidir. D. Della Porta, bir kişinin hangi sebeplerle radikal bir örgüte katıldığını anlamak için kişinin içerisinde bulunduğu *toplumsal ağların*, kişide *kolektif kimlik* oluşma-oluşturulma sürecinin, yapılan eylemleri kişilerin gözünde meşrulaştıran *kolektif eylem çerçevesinin* (ideolojinin) ve bireyin kişisel olarak davaya bağlılığını sağlayan ne gibi motivasyonlar olduğunun ortaya konması gerektiğini belirtmiştir (Della Porta, 1995: 13). Tüm bu mekanizmalar bir çalışma içerisinde ele alınmadığında ne gibi zafiyetler doğmaktadır?

Bu boşluk baki kaldığında, bir toplumsal hareket olarak Kürt hareketinin kitle tabanında nasıl bir dönüşüm yarattığı, ideolojisiyle kitleleri nasıl değiştirdiği ve nasıl bir Kürtlük bilinci yarattığı gibi konular askıda kalmaktadır. Daha da önemlisi, ne tamamen kurgulanmış ne de külliyen gerçekliği açıklayan bir olgu olarak hareketlerin ideolojik çerçevesi bağlamında (Tarrow, 1998); Kürt hareketinin ideolojisinin kitleleri neden ve nasıl kendisine çekebildiği sorusu bu şekilde anlamsızlaştırılmaktadır. Marcus'un derinlemesine görüşmeler gerçekleştirdiği eski PKK'lilerin harekete katılım hikayelerini detaylı bir biçimde aktarılması bir yana (Marcus, 2009: 181-185), -kayda değer bir kısmı muhafazakar bir toplumun kadın bireyleri olmakla birlikte- binlerce gerilla, on binlerce hareket kadrosu ve milyonları bulan bir kitleliliği kurmuş olan bir dinamğin nasıl ortaya çıkarıldığı da haliyle çarpık tanımlanmaktadır. Kitabın sonunda Kürtlerin PKK'ye saygı duyması üzerinden yapılan net bir belirleme dışında kitlelerin harekete neden destek verdiği hakkında Marcus'tan açık bir izahat ne yazık ki çalışması içerisinde duyamıyoruz. Hareketin ideolojik çerçevesi ile kitleler arasındaki bağın nasıl kurulduğu ve zamanla değiştiği ortaya konmazken, Marcus'un Kürt kimliği üzerindeki yapısal baskıları, dinamizmden soyutlansa bile, çalışmasının birçok yerinde ortaya koyduğunun hakkını ise teslim etmek gerekir. Kürt kimliğinin reddedilmesinin Kürt hareketi için meşru bir zemin yarattığına dair bir kabulün ötesinde, kitlelerin Kürt hareketine destek vermelerini *sadece* makro analiz seviyesinde bina edilen devlet siyaseti üzerinden ise açıklamak mümkün değildir.

Özcesi, PKK'nin kitlelere önerdiği Kürdistan'ı kurma hedefinden tutalım da bu amacın geçirdiği ideolojik dönüşümlere, bunun nasıl hareketin taktik hamlelerine tahvil edildiğine yer verilmemesi, Marcus'un Kürt hareketinin “kan” ile kurduğu ilişkiyi açıklasa bile “inanç” ile ilişkisinin buharlaştırdığını göstermektedir. Bu bağlamda, Kürt hareketinin kitleleri ayağa kaldırabilmesini 'Kürt kimliği üzerindeki yapısal baskı-engelleme mekanizmalarına karşı silahlı mücadele verip tasfiye olmaması' üzerinden açıklamak kaba bir *yapısalcılık* içermektedir. İnsanların belirli bir amaç için verilen silahlı mücadeleye destek verdikleri gerçeğine yer vermemek Marcus'un siyaset ile etiğin kesiştiği derin mevzulara girmeme eğilimi ile

açıklanabilir. Bununla birlikte, Marcus'un yaklaşımı Kürt hareketinin yarattığı özneliği ve bu öznelik olgusunun gerillaları, kadroları ve sempatanları nasıl motive ettiği ve yaşanan süreci nasıl bir yöne götürdüğü noktasında analitik bir zafiyeti vücuda getirmektedir. Kürt hareketinin silahlı mücadele ile mobilizasyonu tetiklemesi sonrasında belirli bir amaç, ideoloji ve kimlik ekseninde toplumsallaşmak adına legal alanda ciddi bir mücadele yürüttüğü gerçeğini yok saymak, yani inancın nasıl kurulduğuna değil de sadece 'kan'a bakılmış olması Marcus'un çıkarımlarının birçoğunu sorgulamayı gerekli kılmaktadır. Tam da makro ile mikro analiz seviyeleri arasındaki bağlantı olan örgütselliği -yani ideolojisiyle, politik şiddeti meşrulaştırmaya çalışan söylemiyle, kolektif Kürtlük tanımıyla yön veren bir hareketin varlığını- analiz çerçevesinden çıkarmak tam da bu şekilde gerçekleşmektedir.

Marcus Kürt hareketinin ideolojisine, hedeflerindeki dönüşümlere, kitlelere vaat ettiği kolektif özneliğe bakmadığı gibi hareketin oldukça dinamik ve yer yer değişen bir yapıya sahip olduğunu da sıkça görmezden gelmektedir. Marcus'un yararlanmadığı ve de -gündelik hayatta espri malzemesine haline gelmiş olmasına ya da geçerliliğinin bitmiş olması hararetle iddia edilmesine rağmen- bir toplumsal hareketi anlamak için gerekli olan “taktik”, “strateji”, “ilke”, “doktrin”, “ideoloji” vb. gibi farklı anlamlara gelen kavramların net tarif edilip kullanılmamış olması, Marcus'un Kürt hareketinin tarihindeki örgütsel ve siyasi esnekliği görmesini engellemektedir.

PKK'nin belirli tarihsel dönemlerde siyasi programını ve örgütsel yapısını dönüştürmüş bir örgüt olduğu bir sır değil. “Dönemin değiştiği ve döneme göre yenilenmenin gerektiği” belirli tarihsel konjonktürlerde dillendirilen ve kongre belgeleriyle de kamuya açılmış bir yönelim. Elbette, PKK'nin, tüm dönüşümlerine rağmen, her siyasi örgüt gibi, belli amaçlara ve belli bir siyasi hedefe bağlı kaldığını teslim etmek gerekir. Fakat kitabın Türkçe önsözünde ifade edildiği gibi, 1995 sonrası süreçlerin ve dönüşümlerin “tamamlayıcılığı”, yani ikincil rolü ve de ilk yıllardaki kavrayış ile doktrinlerin sonraki 30 yılı bütünüyle şekillendirdiği iddiasının akıl dışı olduğunu da kabul etmek gerekir. Velhasıl, örgütler hapsedikleri somut, güncel koşullar içerisinde kendilerine yol çizmeye çalışırlar - siyasal ve tarihsel bir vakum içinde değil. Bu sayımızda yayınladığımız Jongerden ve Akkaya'nın “2000'lerde PKK: Kırılmalara Rağmen Süreklilik?” makalesinin tasvir ettiği çeşitli yapısal dönüşümlerden geçmiş PKK gibi bir örgütün söz konusu dönüşümlere paralel olarak taktiksel esnekliğini yitirmiş olması bu bakımdan düşünülemez.

Marcus'un son 11 yılı, kitabın basım tarihini (2007) de göz önüne alacak olursak son 8 yılı açıklayamamasının sebebi de, söz konusu dönemin geçiştirilmesi bir yana, tam burada yatıyor. Marcus'un tarihsel bir soyutlukta çizdiği alinyazısına göre, Kürt hareketinin siyasi manevra kapasitesi oldukça dar. Bundan da öte bir ideolojisi yok. Marcus'un bu yaklaşımı Öcalan'ın yakalanması sonrasındaki süreci anlattığı kısımda ayyuka çıkıyor: “Öcalan'ın

yakalanmasının üzerinden altı yıl geçtikten sonra, PKK'dan geriye, odaklanacak bir amacı bulunmayan bir boşluk kalmış gibi görünüyor. [Hüseyin] Topgider, 'PKK'nın taktikleri sürekli değişiyor, fakat merkeze alınmış hiçbir şey yok,' diyerek yakınıyor. 'PKK artık ne istediğini bilmiyor. Özgürlük istediğini söylüyor, herkes özgürlük ister. Kürt sorununun çözülmesi gerektiğini söylüyor, ama bu şimdi ne anlama geliyor?' (s. 398). Jongerden ve Akkaya'nın çizdiği ideolojik dönüşüm, Marcus'un analizinde bir amaçsızlığa dönüşüyor. PKK'nın Marksist-Leninist bir örgüt olarak kurulduğunu (s. 49), Marksist-Leninist damarının milliyetçiliğin yanında her zaman ikincil bir önem teşkil ettiğini belirten (s. 327-328) ve de "Stalinist" bir **sosyalizme inandığını** (s. 64) aktaran Marcus, PKK'nın fikriyatını Öcalan'ın pragmatik hamleleriyle açıklıyor. Hareketin Kürt veya Kürdistan meselesine yönelik bakışına, demokratikleşmeye, ekonomik eşitsizliğe, sol harekete vb. yönelik bir yaklaşımı Marcus'a göre mevcut değil veyahut da "tamamlayıcı" olmaktan öteye gidemiyor. 1999'dan beri öne sürülen konfederalizm, demokratik özerklik vb. gibi yaklaşımlar ve çeşitli kavramlar kitapta hiçbir şekilde – eleştirel değerlendirmeye tabi tutularak veya tutulmayarak- yer tutmuyor.

Sonuç

Sonuç olarak, Marcus'un "tarihsiz" analizinin ne somut güncel gelişmeleri, ne Kürt hareketinin hali hazırdaki konumunu, ne legal alandaki Kürt siyasetinin artan belirleyiciliğini ne de ateşkeslerin gerçekleşme koşullarını açıklayabildiğini söylemek mümkün. Çeşitli aktörlerin ilişki içinde olduğu, Türkiye'deki hâkim siyasi zümrelerin iç dalaşmalarının keskinleştiği ve de ABD'nin Ortadoğu'da yer yer bocaladığı tarihsel bir sürecin varlığını göz ardı edip Marcus'un analizine bel bağlayacak olursak, ne Kürt hareketinin ve genel olarak Türkiye'deki demokrasi hareketinin önündeki "politik fırsatların" önemini ne de DTP-BDP'nin yasal siyasi gücünün AKP'nin hedeflediği "demokratik açılım" hamlesine verdiği tahribatı görmek mümkün olur. Ve de Marcus gibi, Kürt hareketini salt bir gerilla hareketi olarak ele alırsak, Kürt hareketinin toplumsallaşması ve Kürt kitlelerinin metropollerdeki dinamizmi gibi olguları okumak da mümkün olmaz. Zira, Kürt hareketi, bütün mekanizmaları ve yapıları dâhil olmak üzere, siyasi bir vakum içerisinde hareket etmiyor.

'Kan tutması' tabiri, basitçe 'kan'la karşılaşma esnasında görülen bir fenalaşma durumunu ifade eder. Bu minvalde, Marcus'un "neden?" sorusuna cevabı yanlış yerde aramasını, uygulanan politik şiddeti ilişkisellik bağlamından koparması ile alakalı görmek gerekiyor: politik şiddet veya dökülen 'kan', bir takım kalıtsal özelliklerden veya 'yaradılış'tan kaynaklanmıyor. Marcus veya benzerlerinin Kürt meselesi ve PKK arasındaki ilişkiyi anlayamaması veyahut yanlış anlaması ise politik şiddeti Kürt meselesi bağlamına oturtamamasından, dolayısıyla meseleyi –'demokrasi' varmış gibi- basit bir 'silahları bırakma' sürecine indirgemesinden kaynaklıdır.

Bu yazıda başvurduğumuz toplumsal hareketler literatürünün ise Kürt meselesinin hapsediği akademik çıkışsızlıktan bir kaçış sunduğunu düşünüyöruz. Zira, söz konusu literatürün önerdiği gibi, bir eylemin “niye”sini veya bir toplumsal meselenin geldiği raddeyi makro siyasi veya ekonomik gelişmeler, örgütsel dinamikler / manevralar ile daha alt seviyedeki aktörler arasındaki çok boyutlu ilişkide aramak gerekir. Bu ise bir “rasyonalizasyon” olmaktan ziyade Kürt meselesini tarihselliği ve güncelliği içinde anlamak için gereken teorik ve metodolojik bagajın nerede bulunduğunu gösteriyor. Marcus'un eserinin ve benzerlerinin ne tarihi ne de güncel siyaseti açıklayamamasının sebebi de tam bu teorik yaklaşımın eksikliğine teşne analitik zafiyetler ile alakalıdır. Bu zafiyetlerin aşılması için de analitik bir perspektif geliştirme çabasını taraf görünmemek adına kurban etmemek gerekmektedir, nitekim bu halin aynadaki yansıması, yine bir tarafa yedeklenerek sosyal bilimlerin değil düzen siyasetinin bağrında demlenmektir.

Kaynakça

Çelik, Selahattin. 2000. *Ağrı Dağını Taşımak: Çağdaş Kürt Halk Direnişi; Siyasi, Askeri, Ekonomik ve Toplumsal Sonuçları*. İtalya: Zombon Verlag

Della Porta, Donatella. 1995. *Social Movements, Political Violence and the State: A Comparative Analysis of Italy and Germany*. Cambridge: Cambridge University Press.

Marcus, Aliza. 2007. *Blood and Belief: The PKK and the Kurdish Fight for Independence*. USA: NYU Press.

Marcus, Aliza. 2009. *Kan ve İnanç: PKK ve Kürt Hareketi*. İstanbul: İletişim Yayınları

McAdam, Doug, Sidney Tarrow & Charles Tilly. 2001. *Dynamics of Contention*. USA: Cambridge University Press.

Tarrow, Sidney. 1998. *Power in Movement: Social Movements and Contentious Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.